

„Lerogyni nem szabad élve”

VALLOMÁS NAGY LÁSZLÓRÓL

Hét esztendeje halott már az egyetemes magyar líra egyik legkiemelkedőbb költője, s egyre elevenebb fénnel süt felénk arca, a versben bujdosó. Nem óhajtom szaporítani a róla készült szaktanulmányok számát; e terjedelmi okok korlátozta fél-verséletművel* s a róla szóló szavakkal egyre halványulóbb emberi s költői orcáját szeretném fölmeríteni az emlékezetből.

Az ezerkilencszázhatvanötös esztendő cudarul végződött számomra, a fagy kutyái vékonyamat mardosták, zimankósan indult a következő is, kis versrőzsékkal kísérleteztem havat olvasztani magam körül, s bár kilátástalanul hóföllegesnek tűnt fölöttem az ég, mint ki mégis hosszú útra készül, verscsikókat abrakoltattam bátortalanul. Ez időtt jelent meg szüleim székelyudvarhelyi lakásán egy nyurga fiatalember, kérte őket, ne ijedjenek meg tőle, mire ők természetesen nyomban nagy-nagy ijedelembbe estek; s átnyújtott egy vékonyka könyvet. *Nagy László: Himnusz minden időben* — ez állott borítóján, dedikált példány volt, illőnek találtam sürgősen elolvasni. A szerző neve semmit nem jelentett számomra, misenapi névnek tetszett, a gyéren kezembe kerülő külföldi lapokban ugyanvalóst nem találkozhattam vele, különben sem jelent meg az elmúlt nyolc évben — tehát eszmélésem idején — verseskönyve Magyarországon. És elolvastam egyszer, és elolvastam tízszer, s megpattant a gomb ingnyakamon: a Csoda bűvületébe estem; Balassi, Csokonai, Petőfi, Ady, József Attila után új nagy költő fényudvarába, ki az én pirkadó parazsaim után igazi tűzzel olvasztgatta körülöttem a jegesedő levegőt:

Tűz
te gyönyörű,
dobogó, csillag-erejű
te fűtsd be a mozdonyt halálra,
hajszold, hogy fekete magánya
ne legyen néki teher
tűz
te gyönyörű

És e tűz már nem csupán a Prométheusz óta sokezeréves költő és befogadó közmegegyezésével kialakult jelkép újravilágítása, nem csak a minden pennákon több-kevesebb erővel fölfénylő vándorszimbólum, az is persze, süt belőle Ady-tűz-csiholó indulata, a nagy-nagy tüzekre sóvárgó József Attila vacogása, de túl is mutat minden jelképen, mert csontok-idegek mélyéig szervesült hevület, lángpropagás, nagy méltóságú katarzis, új erő, új hang, új akarat — mellyel „élerte a láng a képzeletet”.

Nagy fájdalmakból, történelmi és személyi krízishangulatokból érkeztek fe-

* A Kriterion-könyvkiadónál megjelenő Nagy László-kötet előszava.

lém e költemények, duhogó erővel, pompázatosan. E líra oly korban töltötte fel robajló vérrel a nyelv véredényeit, mikor a költészet válságtünetei már világ-szerte mutatkoztak, midőn már többnyire dadogván, technokrata rázkódtatásoktól elharapott nyelv alól lüktetett fel az ének; ének? hol volt az már! — csak az omlás törmelékei alól fölfénylő szavak, csak világító gondolatszilánkok, melyek a szétzúllott hajdani panteisztikus életérzés emlékét kísértették, vagy mutatták egykedvű, tükrös arcukat. Kelet-Európában a fráziszörgető, deklamáló hang dívott, mikor ő Csokonai, majd József Attila képzeletgazdagságánál is nagyobb erővel emelte rangra a költői képet s virágzását: a metaforát. A szenvtelen, fakó hangvétel már a modern világlíra egyik alapfeltételének számít, mikor szólni mer az elérhetetlennek feszülő akarat pátozával, az avittnak vélt magasztosult szenvedéllyel, mely nem süvit el immáron könnyedén szívünk fölött: tartalommal telítik, földközelen tartják egy megfájt élet szivárványszínű nehezekei. Az örök nagy emberi érzések: iszonyat, fájdalom, öröm, már-már a romantika kelléktárába utaltattak, amikor fölsebzett ajkakkal való kizengettetésüket felvállalja, hogy aki nemrég még a bomlásban didergett, megszenteltessék az ember!

*Szabad az ember veséje,
de az űrt álma belengi,
múszáj dicsőnek lenni,
nincs kegyelem.*

Nincs kegyelem, úgy bizony, nem bal kézről szerzett dicsőség ez, s a költő nem is csak magának vindikálja, hiszen népben — nemzetben — emberiségben gondolkozva tör tágabb poézis felé, építvén arcát ritka következetességgel.

Élén a verseskönyvnek, mely viharos gyorsasággal csavarta el fejemet, a szerző arcképe állott, vonzó, negyvenesztendős férfiarc, földrengéses, mintha csak vad, belső tektonikus rázkódások után frissében rendeződtek volna újra vonásai, ha egy légiessen fáradt mosoly nem menekült volna meg a rengésből. Fizikai kínok, szellemi fájdalmak dörzspapírával belülről vékonyított férfiarcnak tetszett, „csikorgó szivárvánnyal” bévülről viselősnek, ahány suhintás a szív fölött, annyi ezüst szállal a halántéktól fölfelé, az inkább méltóságos; mint büszkén föltartott, enyhén hátrabiccent fön sarjúrendszemöldök, fókuszossá szűkített tekintet, tűnődő-szigorúan szembenéző, lennebb kiscsikók veszélyre táguló orrcimpájával, s az ajkak határozott éles vonala vízszintjelző: eddig érhet csupán az áradat, nem tovább! Tükrök előtt is írhatta volna: „Homloka érc-hegy, haja deres erdő / Orcája kardéllel megírt kép.” Művészfotó bizony ez a javából, a lakmuszérzékeny arcú Nagy László szívesen fényképezkedett, majdmindenik fotográfiája egyben illusztrációja is verseinek, mintha hajnaltól alkonyig vonásaival volna elkevert, de legalábbis exponálás előtt kicsordulna arcára a költemény. Megadatott aztán a tisztesség, hogy megismerhessem élő arcát is: a III. Európai Költőtalálkozóan átnyújtottam neki egy magamszerkesztette könyvet, 200 magyar szerelmes verset tartalmazott, s címül — Szeretni tehozád szegődtem — az ő verssorát választottam. Egy másik arcot láthattam, versek forrásvidékét, honnan e tág dimenziójú költészet útnak indult, a félszegen-örömost, a vásárfiát kapott szétnyílt ajkak körül apró kiscsikófogakkal nevetős Nagy Lászlóét,

ki három József Attila- s egy Kossuth-díjával engedte végigömlöni orcáján a kis könyvecske fölötti meglepődöttségét, évelődőn fordulván Juhász Ferenchez, felém vágva szeme élivel: „Na, nézd meg, Feri, miket találnak ki ezek a fiúk odaát, még bebizonyítják, hogy minden eddigi magyar fehérnépnek én valék az udvarlója”; más arc volt ez bizony, mint a fotografált, de csak annyicska különbséggel való, mint amennyi élete és versei között. Együtt ebédeltünk, szertartás volt abban, ahogy kikattintotta magakészítette bicskáját.

„...barackot ad a kőényfa, ha kinyitom gyöngyháznyelű bicskám” — idéztem szembe véle saját verssorát, szokásomhoz igazán kevéssé híven; magam sem szeretem, ha saját szavaimmel szándékoznak bekeríteni —, hamari megbánással is kissé, mert lám, ráadásul el is vétettem. Csak gyöngyház-bicskám! — emelte mutatóujját. Így, nyél nélkül vagy on írva a *Rege a tűzről meg a jácintról* című poémában, s én hiába erősködék mentegetőzve, hogy nálunk a székelységben a bicskának külön nyele van s éle, olykor túlon túlön vérremenően vallatásos, mert nyilvánvaló, hogy az ő nagy műgonddal megépített versorszáágában már az összetett szóban megemelődik, csodákra hajlamosan a bicskanyél az élével együtt, tömörítvén szól, nem köntőrfalazva, különben is, hogy nézne ki, oly nyögvenyelősen az egyébként öntörvényű ritmuskép? Nagy László föld- és természetközelségét gyakran szokták emlegetni, okkal, mert miközben felvetett fején kifinomult szellemi méltóságok vonásaira ismerünk, versvilágából, csaknem minden sorából e teremő együttlét árad, totalitásra törekvő szintézisigénnyel. Ők ketten, Juhász Ferencel, jövet a magyar népélet legbensőbb kavernáiból, a népköltészet aranyleveles ágait suhogtatva, már az ötvenes évek legelején, népi kollégista korukban fogadalommal határozták el: a magyar költészet megújítói ők lesznek. És lettek. Első pillantásra úgy vélhetné felületes szemlélő, hogy ugyanazon versvilág megteremtésén fáradoztak mindketten, de közelebb hajló tekintet számára rögtön kitűnik, hogy míg Juhász Ferenc e mikrobiológiától a kozmikus terekig mindent szenvedélyesen ölelön a tenyészet országában épít idomtalan birodalmat, addig Nagy László belső robajoktól zaklatott, ökonomikusan féken tartott indulatú „káromkodásból katedrális”, mintha kifinomult idegzetű, aranyerezetű váza, mondhatni szintézise volna az elavult elemekkel küzdő mítosznak.

Korai verseiben — csak egy bicskavillanással próbáltam érzékeltetni — a természetközelséget, a szülőföldet, a dunántúli tájjal való, gyakran idillikus együvéfonódás, a korán megismert fizikai és pszichikai fájdalommal való együttélés gazdagítja, öröms képesége afölött, hogy bognár dédapától örökölt tehetsége folytán minden tárgy kezessé válik keze alatt, édesanyja könynyed ceruzája nyomán a világ pedig leképezhetővé. Kisgyermekkorá óta rajzolja versben és grafikában szárnyas csikait, lovait, festőakadémiára készül, de már első éven csábítóbb szerető a vers, árokba vágja a festőállványt, s az otthoni boglya tövében reggeltől estig lélegzet-visszafojtva írja költeményeit, a mindenből-teremteni-lehet-valamit boldog mámorával, miként apját idéző szép soraiban is felnyűzsög később az élmény: „Okos a te bicskád, sápot gyárt eleven ágból, / furulyát bodzafából, nyári hegedűt a nádából, / tanulok tőled, te ezermester, ó, mennyi szakmát, / bábosok vagyunk, kötelet verünk, kötjük a kaskát, / bárdal szölunk a fának, árral cipőnek, lókantárnak, / foltot a lukas kannára kezeink zengőn kalapálnak, / ne sírjon anyám, ne sírjon, faragunk neki játszva / szílből fakanalat: aranylibalábat fazekába!”

A játék, a szülőföld, a szűkebb család és a mindenből teremteni képesség nagy erejének élménye határozza meg korai verseit. E varázslatkészség egyik késői interjújában is visszatér: „Sokszor egyetlen szóból is tudok verset írni. Köréje rántok sok mindent. Kosztolányi szerint a legszebb magyar szavak: vér, gyöngy, kard, szív... Én minden ilyen szóból tudnék külön verset írni”. De ezekben a korai versekben már ott barnállik, ragyogó csillogást jelezve a fájdalom színe is, a veszteségérzése. Mert etikával építkezik: „Jóságomban hatalom van, háború a két karomban”, s szintézisteremtése is a jóság szintéziséé:

*Ó, én az ég alatt állva,
múlhatatlan fényeket látva
az idő roppant szemealjára
odafagyok, mint egy könnycsepp
törhetetlen gyönggyé
viselhet az idő örökké,
bennem az öröm is bánat,
az időé.*

Idővel, térrel költészetben sokan eljátszadoztak már, de ebben a szemealjára odafagyott könnycseppben hatalmas költői erő fénylik föl, deres majálisok viharzanak benne, zengenek tűzciterák, méltóság és alázat tündéredik, pontos, fölismeret küldetéstudat kéri kicsiny, de megszolgált jussát, új ritmusa érik a dalnak, az ellentétek közé feszített költőnek már „Éden s pokol az inge”. Tudja, hogy a *Tavaszi dal* időszaki, feltétlen optimizmusától milyen magaslati időkhöz ért el, s mivel jár kockázata annak, ki oly korban oly szintézisre tör:

*én az isten sörényes ménje,
megbotlom égi kék szántáson,
az isten énrám korbácsot fog,
most kezdődik el kínzatásom,
káromkodások szárnya csattog.*

Tudja és keményen szembenéz vele:

*Nehogy elmúljon hit s harag,
kínzókamráid, világ, vállalom.*

S ha a harag nem is, de mire költészete új csúcsaira érne, a költő arra ébred, hogy: „hitek szétesve, mint a pattant abroncsú dongák”, kezében „a rózsza lefejezve, tövises szára csak, amit szorít”, s halállal él már, nem kenyérrel, „fejbelőtt lovak szédületével” néz a jövőbe.

Kelet-Európában igazán nem ritkák a Nagy Lászlóéhoz hasonlatos költői válságok, sőt mondhatni, egy adott történelmi időszakban minden valamirevaló versíró átvészelt. Eszmei kudarcélményit is csak azért hozzuk szóba, hogy nyilvánvalóbbá váljék: önála a válság — épp tehetsége méreteinél fogva —, soha nem járt a poézis krízisével is, sőt mindig ilyenkor sokszorozta meg erejét terjedelmükben is nagyformátumú művek kigyöngyözésére. A hosszú énekek, mint a *Gyöngyszoknya* (1953), *Havon delelő szívárvány*

(1954), *A vasárnap gyönyöre* (1955), a *Csodák csodája* és a *Rege a tűzről és jácintról* (1956) nemcsak a költői közérzet összegezői, de egyben a poétai eszköztár számbavételei is, és hiába akadnak évek, mikor sanda tekintetek nyugtázzák kéjjel a verstermés elapadását, újult szemlélettel, új összegezéssel s felfrissített versprozódíával képes porondra lépni. *Búcsúzik a lovacska* (1963), *Menyegző* (1964), *Zöld Angyal* (1965) hosszú verseiben is, pontosabban a már említett Himnusz minden időben című kötettel, melyet a szaksajtó is egyöntetű lelkesedéssel fogad.

Előbb azonban meg kell vívnia az Angyallal, mely hol a kutyák áldozataként, hol a pusztítás tündéréként mutatkozik, csalódásokkal kell megküzdnie: Hitemben megcsalatkoztam — vallja nyíltan, s ha már „szétzúllott a csillagok égi kertje”, emberek közé állva kell vinni „e vicsorgó szivárványt, a hegy havasába”. Fölülemelkedésre vágyik, északi, magas és tiszta levegőre, a szépség bűvöletére, s nem áll elveresedett, „felfuvalkodott kakasok” profétájává:

*Bűvölj meg távoli szépség, szívem a porból kihúzd,
ne zengjek jeremiádot, se psalmus hungaricust.*

Tiszta költészetet kellett teremteni, por fölé szállót, s hogy az mégsem sikeredett éterien ellebegő, desztillált finomságúvá foszlóvá, nagyban hozzájárult a megszenvedett élet tárgyias képlátása, s a népköltészet számára baratóki érvényű fölhajtó ereje.

Láthattam énekelni Nagy Lászlót több ízben is. Hallottamot lett volna rendjén írnom, de hát látványosság is volt egyben. Talán a szovátai alkotóházban „bandáztunk” éppen, mikor váratlanul, egyenes feltesttartással hátra biccentette fejét, s dalolni kezdett

*Szálon megyek, nem szekeren,
mert a szekér megráz engem,
de a szál csendesen megyen
Szegedig a folyóvizen.*

Arca kitüzesedett, nagy-nagy méltóság volt énekében, mint ki tudja, törékeny gyöngyök szállanak föl azon a torkából: „Harangoznak a toronyba, / ne várj rózsám a templomba, / mert tudod, hogy aki szolgál, / akad annak mindig dolga. Kedvenc nótája lehetett, többször is elfújta, s ha jól emlékszem írt is róla valahol. Csodálkozott, hogy nem ismerjük, megmagyarázta: e dalban a bánatos szerető szálfákat úsztat a Tiszán, s figyeljük csak meg, milyen ritka költői erőre vall, a vízen terjedő harangszó s a munka hétköznapisága, a rögzőség és a simaság harmóniája. Elmélete is volt arról, hogy különböző korokban más-más módon hatott a népköltészet: hol romantikájával, hol realizmusával. „Hatása azonban, kivéve a nagy egyéniségeket, inkább áldatlan volt, mint áldásos. Egyszerűsége együgyűséggé, muzsikája üres csingilingivé silányult az avatatlanok kezén. A népköltészet ilyenfajta áldatlan lejárata még tart manapság is. Sok-sok arcát ismerni kellene végre. Cifrázkodása mellett észrevenni ékességét, realizmusa mellett absztrakcióit, világossága mellett rejtett áttételeit, jámborsága mellett égre lövő szentségtelenségét. Ritmusában a lézengő elevenséget.” Aki alaposabban belelapoz Nagy László lírájába, önjellemzésnek is tekinthetné e sorokat.

Korántsem állítanám, hogy költőnk a népköltészet violabánattal himzett porköpenyegében valaha is tündökölni kívánt volna, mint minden nagyformátumú alkotónál, nála a hatás, legyen a tiszta forrás környékéé, vagy Adyé, kinek csupasz ostorára mutatott: „...tetszik!”, József Attiláé, kihez eseng: „hogy el ne jussak ama síkra”, a közvetlen hatás bartóki mód elkevert, kimutathatatlan. Pedig nem csak a magyar folklór hívő ismerője, másfél évi bolgár ösztöndíjasként több mint tízezer sort fordított a délszláv népköltészetből, meg is vallja: a nyolcasok sajátos 5+3-as tagolása hatott is ritmusképalakításaira. Fülében még az otthoni betlehemesek csörgős botjaival hét éjszaka olvassa Kallós Balladák könyvét, hogy a nyolcadikon fölfedező írásban köszöntse, közben képzőművészként és nemzeti költőként publicisztikában az elsvárosított tömbházépítkezés paksi „tulipán”-díszeiért csatázik, érzi, hogy valami, mi szívpumpája volt a népeletnek, végzetesen alámerült, és nem jön helyébe semmi. Legyinhetnénk: a huszadik század Kelet-Európájában minden patriarchális környezetből jött költő átlábolt e traumán, csakhogy az elvesztett rusztikum, az emberközeli világ iránti sóvárgás nála nem marad meg a nosztalgia szintjén, drámába csap, s termi a koráért felelős embert, s annak pályáján is sorsdöntő költeményét, a *Zöld Angyalt* és a *Menyegzőt*. Már a *Búcsúzik a lovacska*ban megképzí a földműves ember ősi segítőtársa pusztulásának nagyarányú víziója: az anyagelvű világban, társadalomban fölöslegessé vált lovacska, apokaliptikus pusztulása előtt még egyszer, utoljára benyargalja a számára oly kedves réteket, már-már úgy vélnék idillbe merülvén, ha nem csattannának kegyetlen tények: „Jaj, a hó, a hó, feketedve kavarog a hó, még a fogaimat is megörlitek”; nos, e kiméletlen vízió még kegyetlenebb mitikus látomássá tágul a Zöld Angyal által pusztító, mohó, mindent elárasztó, fölزابáló tenyészet költeményében, amelyben szintén a természeti és technikai világ tárgyi elemeinek egymáshoz feszüléséből nő a vízió, „repülő sózza a mezőket”, s az apa „bakancsa csupa penész-bulla, csiganyálcirkalom” és „zöld szárnyak zuhognak az ágyra, ahol születtem! Jön a Zöld Angyal, elfoglal engem orcátlanul”, már „levélrések a hurrázó szájak”, „egy érvényét veszített világ beleveszve e lomb-lavinába, már zöld pofonok pusztítanak a nagy vallomásra, »s a bőrünk is« zöld epét, zöld bort izzad már” áll a pusztulás bálja, már minden idilli, gyermekkori élményt szájába vett a rontás, de ő nem menekül a nosztalgia színes sátraiba, útjukra és sorsukra bocsátja őket!

*Végeladás, nincs maradástok, emlékeim,
lelkem csordái a kitárt csontkapun át
a kaszabolt világosságban repüljétek vissza oda,
zuhogjatok vissza oda, ahol fölvettelek,
menjétek, én nem megyek vissza, helyettem pusztuljatok,*

mert:

*könnyeim kora lejárt, vége a lírai fényűzésnek,
vért akar az ábránd, kiderült, a tündéri párna helyett
fekete tőkén a fej, s már skarlátban a balsors fölötté áll...*

Totális önfeladás lenne? Még csak részleges sem! A pusztítás és teremtés dialektikájával van dolgunk, koncként veti oda emlékeit a fölfaló mohóságnak, csakhogy a teremtő akaratot menekíthesse. Igaza van Csoóri Sándornak e költeményről szólva: „A költő, aki meg akarja váltani a világot — kilép belőle. Nagy László leszámolása eddig a legnagyobb arányú. Teljesebb, mint bárki másé.” S hozzátehetjük: gesztusa megrázóan rimel a „lerogyni már nem szabad élve” — teljes életművet átszövő, meghatározó gondolattal és költői-emberi magatartással.

Az idilli világ elveszett, enyészet legelezsget rajta, de indulnak régi és új veszélyek a létezés minőségét és méltóságát kikezdeni. A *Menyegző* még egyetemesebb érvényű látomás a tisztaságra uszuló pusztítás orgiája ellen. A költő a lagzi ifjú párjával azonosulva magasztos emberi érzéseket védelmez az „ős-atyák kőtábláival” szemben, a teljes azonosulás jeléül többes szám első személyben hirdetve: „mi vagyunk a tűz, mi vagyunk a vér, a tej meg a méz”. Minden, amit felemészteni óhajt a bagzó sokadalmi tivornya, s ami végül is tárgyiasítója a költő egyetemesült életelveinek.

A költemény oly mitoszivá tágított látomás, hogy hatásmechanizmusa szempontjából érdektelen, volt-e közvetlen élményalapja, de bepilanthatunk a Nagy László-i műhelybe, ha ideidézzük vallomását, miszerint indítéka egy bulgáriai élmény: „Állt az új pár a sziget csücskén, szólt a zene, ivott a násznép, koccintott a fényképezőgépes külföldi turistákkal. Folyt az ünnepi ceremónia. De ez nagyon sokáig tartott. Úgy éreztem, a két fiatal egybekelése csupán merő ürügy a huzamos dári-dózásra. Nekik csak várniok lehetett, csak álltak szoborszerűen, fájdalomasan nézve a hullámokat, a tenger fenséges aktivitását. Én nem bírtam idegekkel az ő mozdulatlanságukat, és továbbmentem. Vittem a látványt, ami verssé kezdett fogalmazódni bennem.”

Írta pedig a *Menyegzőt* az a Nagy László, kinek Szécsi Margit költőnővel való lagzija csupán egy tányér fekete meggyből és néhány pohár vörösborból állott — szabadkozva jegyzem meg, mert személyes életének adalékai föllelhetők ugyan verseiben, áll még az Alföldön az *Irtsátok ki a délibábot* „napkeleti betoncsárdája”, s magam is megismerkedhettem Párizsban *A nagy atlanti homályban* madame Albisettijével, kinek „teje megeredt, megelőzvé a foganást”, de alig akad költőnk, kinek primér élményei ily motivumszinten, mazsolaként virítának a költeménykalácsból, s kinél ennyire a teljes megélt élet szellemiesülne eszmeivé.

Ez az eszmeiség költészete utolsó szakaszában egyre légiesebbé válna, ha nem fonódnának rá tömötten a tárgyiasult keserűség mind összetettebb, mind bonyolultabb metaforái; már nem születnek felszabadult harmonikatüdővel lélegző hosszú-énekek, tömörödik a vers húsa, a rímek méze elcsorog, a próza-versek ideje is eljött: „Emberek vagyunk, s meghalunk mindenképpen. De jobb, ha az asszonyok hajsarlója vágja el a torkom. Jobb, ha alvadó kokárdát üt számra a veszély, mintsem lepetcsélt szájjal járjak. Mert lezárva megromlik bennem a szerelem, kő lesz a szeretet, értéktelen a bánat.” Hiába jutott deres majálisból, „júliusból csak zúzmarába”, magasabb ormok hidegébe ért. Még egy-két kísérlet a bánat ellen: délre indul, de pálmákat lát jégbi-lincsben, s üzeni: „dél-sziget nincs”, az örök városba, Párizsba ér, s családótan, szikrával tele szájjal szökik vissza „a Tisza rohanó-almás partjáig, s to-

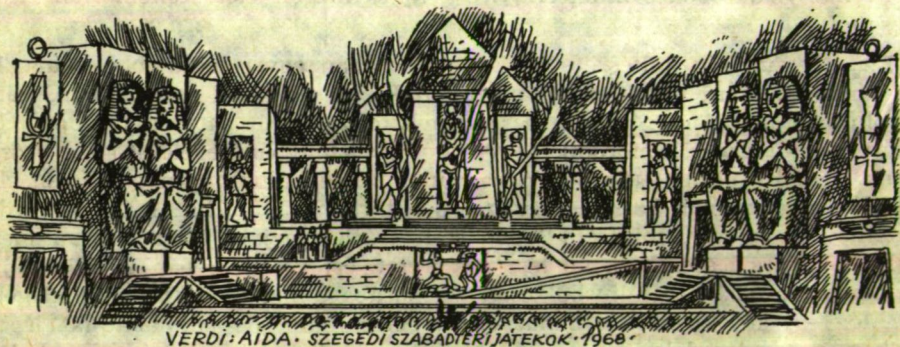
vább, hol gyémánt éggel az örök Attila patkolja önmagát". Ösztönös visszafordulásgeisztusa Csoórrival szólva — „figyelmeztetés, hogy többé nincs számunkra Párizs nyársain megsüthető gondolat; hogy csontok és agyvelők akarva, akaratlanul ezen a földrészen is izzásba jöttek, még ha balkáninak mondják a térséget továbbra is. Hogy mi már menekülni sem a világosság által tudunk, hanem azáltal, ami köt bennünket". „Északra, László!" — sarkantyúzza magát a költő, s az ő Északja egyértelműen élet és költészet patyolat havú, még be nem vett csúcsait jelenti.

Magasra jutott, kétségtelen. S nem csak mert életében több hazai s nemzetközi babér koszorúzta homlokát, de mert haláláig hőse tudott maradni a hűséges megújulás, a „lerogyni nem szabad élve" — maga szabta, fogat szorító kényszerének, s megújítója és egyetemessé lombosítója egy nemzeti költészetnek.

Halálhíre után álmodt láttam, melyet továbbálmodhat bárki, aki alábukik költészete rejtelseibe.

Aki hinni bátor még a költészet hatalmában, csodálatos álmod láthat egy éjjelen valamely távoli sírról, mely megnyílik lassúdan, s kezdetben halk és fehér borzongással, majd egyre növekvőbb habzással labdarózsák türemlenek fölibe, szétpergő rögök közül hatalmas labdarózsaszerű örvénylik az égnek, nő, növekszik éjszakát behabzó hús-fehér máglyalángja, míg nem a fölülő húsos szíromlevelek tomporról ágaskodó, kalimpáló lábú telivér lovak alakját öltik lassúdan, s már zúdul a mennybe egy ménes, táltosos pompás paripán maga a Költő az élen, szélbe-zokogó vad-ezüst hajával, éjbe csördülő selyem ostorával, — és kérdez, kérdez, kérdez — — —:

*Létem, ha végleg lemerült
ki rettentí a keselyűt!
S ki vissza át fogában tartva
a Szerelmet a túlsó partra!*

VERDI: AIDA. SZEGEDI SZABADIÉRI JÁTEKOK. 1968.

VARGA MÁTYÁS DÍSZLETTERVE